

UNIVERZITA
MATEJA BELA

V BANSKEJ BYSTRICI

HISTORICKÁ GEOGRAFIA NA SLOVENSKU V NOVOM MILÉNIU

VÝVOJ, POSTAVENIE A VÝZVY
V KONTEXTE
DIGITAL HUMANITIES

OTO TOMEČEK

KATEDRA HISTÓRIE FF UMB BANSKÁ BYSTRICA

VÝVOJ HISTORICKEJ GEOGRAFIE NA SLOVENSKU:

Problematikou vývoja historickogeografického výskumu na Slovensku sa ako prvý zaoberal nestor a zakladateľ modernej slovenskej historickej geografie Juraj Žudel (1929 – 2009)

- **ŽUDEL, Juraj:** Historická geografia. In: *Pomocné vedy historické : súčasný stav a perspektívy*. Dolný Kubín, 1986, s. 106-110.
- **ŽUDEL, Juraj:** Stav a problémy historickogeografického výskumu na Slovensku. In: *Studia historica Tyrnaviensia*, II, 2002, s. 42-51.

Naposledy sa pokúsili podať charakteristiku vývoja odboru na Slovensku:

- **CHRASTINA, Peter:** Historická geografia na Slovensku : minulosť súčasnosť a perspektívy. In: *Historická geografia*, 33, 2005, s. 420-432.
- **TOMEČEK, Oto:** Poznámky k vývoju a aktuálnemu stavu historickogeografického výskumu na Slovensku. In: *Historická geografia*, 34, 2007, s. 21-43.
- **BAKA, Vojtech:** Vnímanie historickej geografie vo vybraných slovenských prírodovedných a humanitných periodikách. In: *Historická geografia*, 37, 2011, č. 1, s. 192-204.

PERIODIZÁCIA VÝVOJA ODBORU NA SLOVENSKU

A

Zohľadňujúca
politický vývoj

1. do roku 1918
2. 1918 – 1945
3. 1945 – 1989
4. po roku 1989

Podľa P. Chrastinu,
prebral aj O. Tomeček

B

Zohľadňujúca vývoj odboru

1. do roku 19182. 1918 – 60. roky 20. stor.3. od 60. rokov 20. stor. do súčasnosti	1. do roku 19182. 1918 – 60. roky 20. stor.3. 60. roky 20. stor. – 2000 resp. 20094. v novom miléniu

Návrh do diskusie

VÝUČBA HISTORICKEJ GEOGRAFIE NA SLOVENSKÝCH VŠ:

Predmet Historická geografia sa po roku 2000 dostal do opisov viacerých študijných odborov v oblasti humanitných vied. Ide o nasledovné odbory:

ARCHÍVNICTVO – v rámci 1. stupňa VŠ štúdia v kategórii A medzi nosnými témami jadra znalostí

POMOCNÉ VEDY HISTORICKÉ – v rámci 3. stupňa VŠ štúdia

HISTÓRIA – v rámci 1. stupňa VŠ štúdia v kategórii B medzi ďalšími témami jadra znalostí

VŠEOBECNÉ DEJINY – v rámci 3. stupňa VŠ štúdia medzi nosnými témami jadra znalostí (aj spolu s Historickou demografiou)

SLOVENSKÉ DEJINY – v rámci 3. stupňa VŠ štúdia medzi nosnými témami jadra znalostí (aj spolu s Historickou demografiou)

Do opisov geografických odborov Historická geografia priamo zaradená nebola. Napriek tomu sa predmet vyučoval na geografických pracoviskách v Bratislave a Banskej Bystrici, v súčasnosti napr. aj v Ružomberku.

Od 1. 9. 2019 je platná nová sústava študijných odborov! Ich počet sa znížil z 371 na 48! (namiesto Histórie – Historické vedy, namiesto Geografie – Vedy o Zemi)

Z uvedeného dôvodu sa opisy študijných odborov stali viac všeobecnými bez presného definovania tzv. jadra znalostí študijných odborov.

VÝUČBA HISTORICKEJ GEOGRAFIE NA SLOVENSKÝCH VŠ:

BRATISLAVA

FF UK – Ján Valo, Pavol Tišliar

PF UK – Pavol Makyna

PRIF UK – Daniel Gurňák

TRNAVA

FF TU – Michal Franko

FF UCM – Peter Chrastina

NITRA

FF UKF – Peter Ivanič

KOMÁRNO

PF UJS – Árpád Popély

BANSKÁ BYSTRICA

FF UMB – Oto Tomeček

FPV UMB – Pavel Hronček, Tibor Madleňák

RUŽOMBEROK

FF KU – Miroslav Huťka

PF KU – Rastislav Čief

PREŠOV

FF PU – Patrik Derfiňák

KOŠICE

FF UPJŠ – Nikola Regináčová

ŠTUDIJNÁ LITERATÚRA PRE ŠTUDENTOV HISTORICKEJ GEOGRAFIE:

PRVÉ SKRIPTÁ a VŠ UČEBNICE

- SLOSIARIK, Ján – POKORNÝ, Ota: Kapitoly z historickej geografie. Bratislava : SPN, 1967. 184 s.
- MICHAL, Pavol: *Vybrané kapitoly z historickej geografie (do prvej polovice 19. storočia)*. Banská Bystrica : UMB, 1993. 101 s.

NOVÉ SKRIPTÁ a VŠ UČEBNICE:

- CHRASTINA, Peter: *Historická geografia na Slovensku (teoreticko-metodické východiská)*. Nitra : FF UKF, 2013. 252 s. (CD-ROM/e-scriptum)
- CHRASTINA, Peter: *Využívanie krajiny ako fenomén historickogeografického výskumu*. Nitra : FF UKF, 2013. 473 s. (CD-ROM/e-scriptum)
- RÁBIK, Vladimír – LABANC, Peter – TIBENSKÝ, Martin: *Historická geografia*. Trnava : FF TU, 2013. 82 s. (vysokoškolská učebnica)

PREHĽAD DOMINANTNÝCH VÝSKUMNÝCH TÉM PO R. 2000:

TRADIČNÉ:

- ↳ Historická geografia fyzická
(antropogénne formy reliéfu, klimatické zmeny a ich dopad, zmeny riečnych korýt a regulácie vodných tokov, rybnikárstvo, povodne a ich dopady, archeobotanika)
- ↳ Historická geografia humánna
(zmeny a vývoj osídlenia, územný vývoj miest, dejiny dopravy a vývoj dopravnej infraštruktúry /cestná sieť, mýto a mýtné stanice, mosty, železnice/)
- ↳ Historická geografia politická
(analýza formovania slovenského územia z rôznych aspektov, hranice miest a hraničné medziny)

PREHĽAD DOMINANTNÝCH VÝSKUMNÝCH TÉM PO R. 2000:

NOVŠIE OBLASTI BÁDANIA:

- ↳ Historický land use
(zmeny novovekej krajiny na základe analýzy máp)
- ↳ Historické krajinné štruktúry
(historické štruktúry poľnohospodárskej, banskej či sakrálnej krajiny)
- ↳ Environmentálne dejiny
(témy často zhodné s témami z oblasti fyzickej HiGe, s témami hospodárskeho využívania krajiny, navyše ale aj formovanie ekologického vedomia spoločnosti)

DIGITALIZÁCIA A INFORMAČNÉ TECHNOLOGIE V HIST. GEOGRAFII

Historická geografia na Slovensku sa začala v novom miléniu rozvíjať aj s pomocou moderných informačných a digitálnych technológií.

Atlas krajiny SR (2002) vyšiel aj na nosičoch CD-ROM a DVD, v súčasnosti je dostupný aj online. Veľký dopad na rozvoj HiGe na Slovensku mala a má digitalizácia a sprístupňovanie pramennej bázy. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť najmä edičnú činnosť maďarského vydavateľstva **ARCANUM** na začiatku milénia (DVD nosiče s mapami 1., 2., 3. vojenského mapovania, súborné dielo kartografa Jána Lipského).

Ďalšie impulzy:

- rozvoj **GIS** určených pre vizualizáciu a manažment dát
- pokroky v oblasti **3D modelovania historickej krajiny**
- prelomom nielen pre archeológiu, ale aj historickú geografiu, sú dáta získavané technológiou **LIDAR** predstavujúcou laserové skenovanie krajiny
- vytváranie webových pamäťových portálov
(napr. **HUNGARICANA**, **SLOVAKIANA**, **FORTEPAN**, **DIKDA** alebo **PAMMAP**)
- rozvoj umelej inteligencie pre potreby rozpoznávania a ďalšej práce (transkripčia, preklad) s historickými rukopismi, napr. platforma **TRANSKRIBUS**

GRANTOVÝ PROJEKT KEGA – PAMÄŤ MESTA NA PORTÁLI PAMMAP:

Pammap je komplexný internetový pamäťový portál zahŕňajúci databázu zbierky digitalizátov historických prameňov a encyklopédiu hesiel. Ambíciou je tiež sprístupnenie historických starých a rekonštrukčných máp.

The screenshot shows the PAMMAP website interface. The browser address bar displays <https://www.pammap.sk>. The page header includes navigation links: "Ako na to?", "O projekte", "Podporovatelia", "POZOR – VÝZVA!", "Kontakty", and a Facebook icon. Language options "SK | EN | DE | HU" and "powered by ui42" are also present.

The main content area features the "pamMap" logo and a summary: "66809 inventárnych jednotiek, 107173 digitálnych záberov, 4448 encykl. hesiel". A left sidebar contains a "FILTER" section with categories: "materiály", "miesta", "témy", "udalosti", "ľudia", "zdroje", "pamiatky", and "čas". The "miesta" category is selected.

Below the filter sidebar, there is a search bar labeled "hľadať LOKALITU". A grid of location buttons is displayed, with "Pamäť mesta Banská Bystrica" circled in green. Other buttons include "Pamäť mesta Bratislava", "Pamäť mesta Košice", "Pamäť mesta Turzovka", "Pamäť obce Lozorno", and "Pamäť mesta Stupava".

Below the location buttons, the "Iné lokality" section shows a list of locations with their counts, organized by a letter index (A-Z). The visible locations are:

Location	Count
Abaújszántó (HU)	2
Abrahám	
Adidovce	1
Adelboden (CH)	1
Albena (BG)	10
Alpy	2
Antivari (AL)	1
Antol	1
Arđanovce	2
ARGENTÍNA	1
Aš (CZ)	1
Aschaffenburg (DE)	4
Atény (GR)	5
Avignon (FR)	1

A button "Zobraziť pracovnú plochu" is located at the bottom right of the page.

GRANTOVÝ PROJEKT KEGA – PAMÄŤ MESTA NA PORTÁLI PAMMAP:

The screenshot shows the PAMMAP website interface. The browser address bar displays `https://www.pammap.sk/banskabystrica?page=5`. The main content area is titled "872 inventárnych jednotiek, 1534 digitálnych záberov".

Filter Sidebar:

- FILTER**
- materiály
- miesta
- témy
- udalosti
- ľudia
- zdroje
- pamiatky
- čas
- hľadať všetko

Search Bar: hľadať LOKALITU

Mestské časti:

Banská Bystrica - mesto	Fončorda	Iliaš
Jakub	Kostiviarska	Kráľová
Kremnička.	Majer	Podlavice
Pršianska Terasa	Radvaň	Rakytovce
Rudlová	Sásová	Senica.
Skubín	Šalková	Uhlisko
Uľanka		

Ulice (podľa abecedy):

0-9 A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z

29. augusta (1)

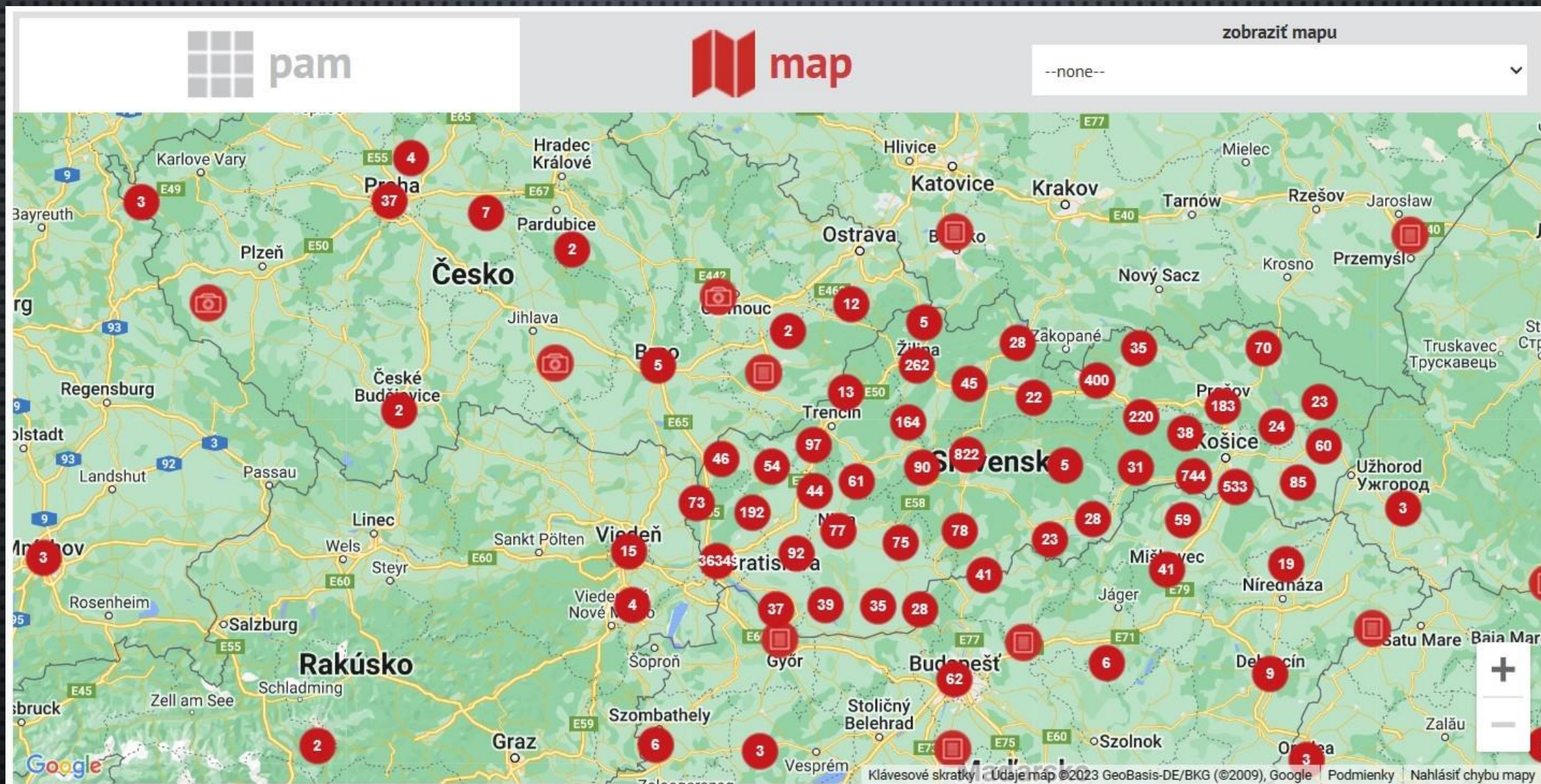
Footer:

- pam
- map
- zoradiť podľa
- najnovšie pridané

The footer also features a gallery of historical photographs, including a view of Banská Bystrica, a river scene, a bridge, a street view, and a church.

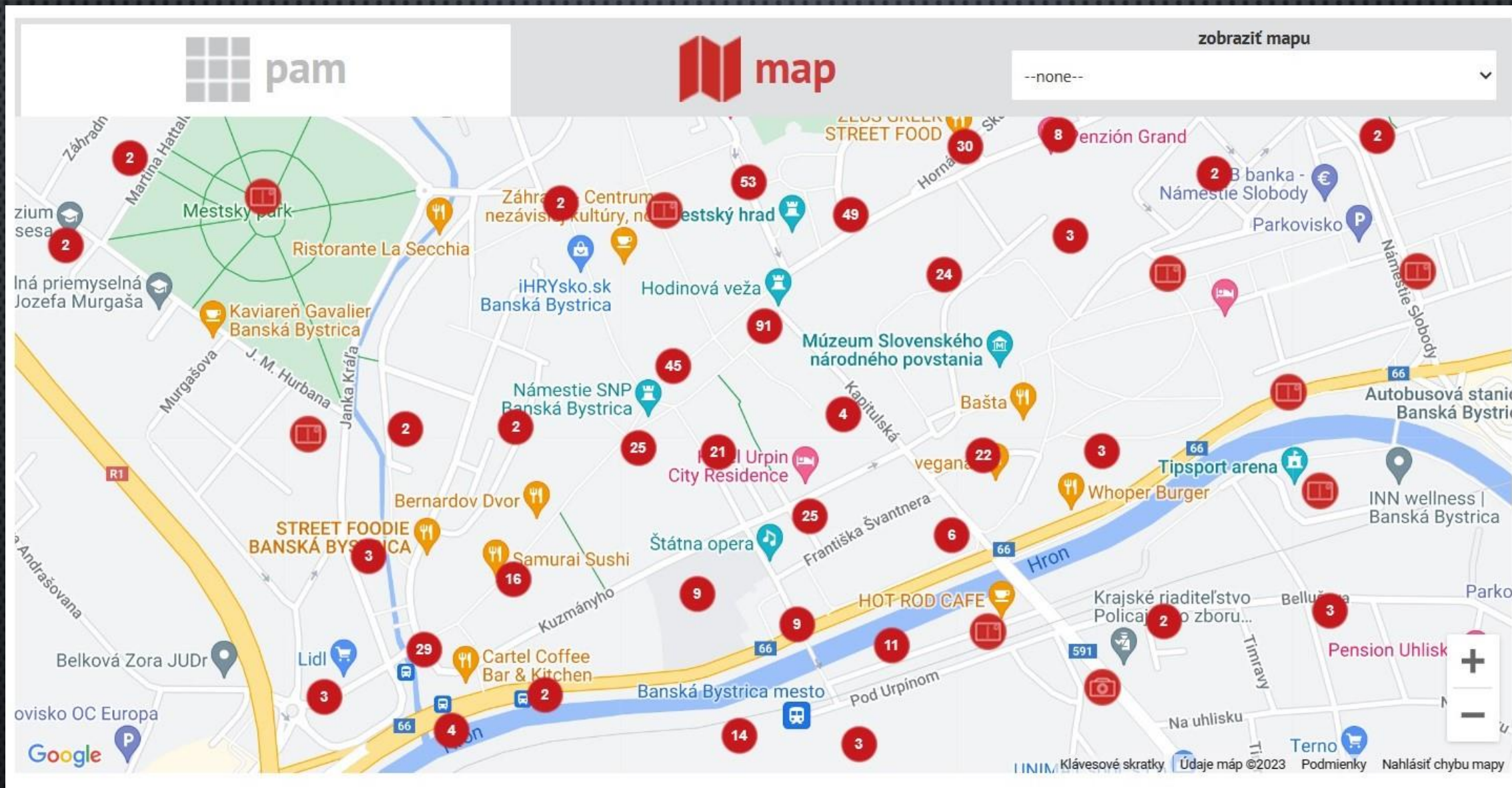
Podstránka portálu PAMMAP Banská Bystrica

GRANTOVÝ PROJEKT KEGA – PAMÄŤ MESTA NA PORTÁLI PAMMAP:

Vyhľadávanie prostredníctvom mapy

GRANTOVÝ PROJEKT KEGA – PAMÄŤ MESTA NA PORTÁLI PAMMAP:

Vyhľadávanie prostredníctvom mapy (detail – mapa mesta)

GRANTOVÝ PROJEKT KEGA – PAMÄŤ MESTA NA PORTÁLI PAMMAP:

Železničná stanica B. Bystrica - m x +

https://www.pammap.sk/banskabystrica/sukromne-zbierky/sukromna-zbierka-miroslava-staneka/pohladnice-male-formaty/stanek-022-1915?temy=5613&page=3

SLUŽBY (162)

Besztercebánya
Szt. János-állomás a kápolnával

1 2

Železničná stanica B. Bystrica - mesto

Opis +

Pohľad na železničnú stanicu Banská Bystrica - mesto s barokovou kaplnkou sv. Jána Nepomuckého a s dreveným mostom ponad Hron.

Formálny opis +

Originál, papier, cca 9 x 13 cm; pohľadnica prešla poštou v Komárne dňa 22. apríla 1915

Prepis +

Besztercebánya / Szt. János állomás a kápolnával.

Preklad +

Stanica Sv. Jána s kaplnkou

Čas od 1900

Čas do 22.4.1915

Všeobecná lokalita Banská Bystrica

Lokalita Banská Bystrica

Objekt Železničná stanica (B. Bystrica - mesto), Kaplnka sv. Jána Nepomuckého (za Hronom)

Ludia

Téma Doprava, Koľajová doprava, Rieky a jazerá

Zdroj Stanek, Miroslav (zbierka)

Signatúra SÚKROMNÉ ZBIERKY > Stanek, Miroslav (zbierka) > Pohľadnice: malé formáty > STANEK 022-1915

Národná 66 Hronské p 1058/ Slo kríž, ú inom

Digitalizát s metadátami

GRANTOVÝ PROJEKT APVV SKRIPTOR:

Ciel: Vytvoriť modely pre automatickú transkripciu slovacikálnych textov v rámci platformy Transkribus. Ide o platformu umelej inteligencie, ktorá pomocou strojového učenia dokáže rozpoznávať štruktúru textu a na základe porovnávania znakov realizovať prepis textu. Využíva sa hlavne na transkripciu rukopisných dokumentov do digitálnej podoby.

The screenshot displays the Transkribus Expert Client v1.26.0 interface. The top bar shows the document title 'Metales Translator final, ID: 718609, Page 1, file: č. 1-strana 1.jpg'. The left sidebar contains navigation tabs for Server, Overview, Layout, Metadata, and Tools. The 'Overview' tab is active, showing a list of documents. The main area displays a handwritten document page with a large initial 'N' and the text 'Nos Universitas Prae...'. The bottom panel shows a list of transcribed text segments.

ID	Title	Pages	Uploader	Uploaded	Co
165...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	4	oto.tomece...	Tue Nov 14...	(M)
153...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	3	oto.tomece...	Sun Aug 20...	(M)
153...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	3	oto.tomece...	Sun Aug 20...	(M)
153...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	6	oto.tomece...	Sat Aug 19 ...	(M)
147...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	6	oto.tomece...	Thu Jun 22 ...	(M)
112...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	3	oto.tomece...	Tue Aug 30...	(M)
112...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	3	oto.tomece...	Tue Aug 30...	(M)
104...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	6	oto.tomece...	Tue Jun 28 ...	(M)
104...	TRAINING_VALIDATION_SET_...	6	oto.tomece...	Tue Jun 28 ...	(M)
718...	Metales Translator final	129	oto.tomec...	Mon Jul 0...	(M)

1-1 Nos Universitas Prae,,
1-2 latorum, Baronum, Magnatum, et No,,
1-3 bilium Comitatus Zoliensis damus pro memoria tenore
1-4 praesentium, significantes, quibus expedit, universis: Quod
1-5 cum nos Anno, Die, Mense, Locove datarum praesentium in,,
1-6 frascriptis, pro pertractandis altissimum Servitium Regium
1-7 ac concomitanter commune hujus Comitatus Bonum tangen,,
1-8 tibus negotiis in Generali Congregatione convenissemus!

GRANTOVÝ PROJEKT APVV SKRIPTOR:

Choose a model

My Models

text

All engines

All Languages

1-13 / 13

1 1

Name	Language	Creator	Technology	Created	nrOfWor...	CER Train	CER Vali...	Curator	ID
Metales Model 9 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	06.01.24	10500	0.30%	3.00%	oto.tomecek@...	581...
Metales Model 8 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	05.01.24	10500	0.70%	3.41%	oto.tomecek@...	581...
Metales Model 7 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	23.12.23	9362	0.70%	2.80%	oto.tomecek@...	579...
Metales Model 6 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	22.12.23	9362	1.20%	4.40%	oto.tomecek@...	579...
Metales Model 5 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	14.11.23	7193	0.50%	6.90%	oto.tomecek@...	565...
Metales Model 4 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	20.08.23	7690	0.50%	3.71%	oto.tomecek@...	544...
Metales Model 3 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	20.08.23	7690	1.20%	5.00%	oto.tomecek@...	544...
Metales Model 2 (Py)	Latin	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	19.08.23	5702	0.60%	3.51%	oto.tomecek@...	544...
Metales Model 1 (Py)	Lat.	oto.tomecek@...	PyLaia HTR	22.06.23	5702	2.70%	5.90%	oto.tomecek@...	529...
Metales Model 4	Latin	oto.tomecek@...	CITlab HTR+	30.08.22	7690	1.54%	4.25%	oto.tomecek@...	444...
Metales Model 3	Latin	oto.tomecek@...	CITlab HTR+	30.08.22	7690	1.71%	5.09%	oto.tomecek@...	444...
Metales Model 2	Latin	oto.tomecek@...	CITlab HTR+	28.06.22	5702	1.33%	4.74%	oto.tomecek@...	431...
Metales Model 1	Latin	oto.tomecek@...	CITlab HTR+	28.06.22	5702	1.20%	5.35%	oto.tomecek@...	431...

25

Filter

Details

Name:Metales Model 7 (Py)

Language:Latin

Creator:oto.tomecek@umb.sk

Description:Rovnaký ako Metales Model 6 (Py) s pridaním Base modelu Neolatin Ravenstein TS: strany 1 - 34 a 38 VS: strany 35 - 37

Parameters:Max epochs250Early stopping20Epochs trained250Learning rate0.0003

Document Type:Handwritten

Show advanced parameters...

Nr. of Words:9362

Nr. of Lines:2271

Save

Train Set

Validation Set

Characters

Learning Curve

CER on Train Set: 0.70% CER on Validation Set: 2.80%

OK

Cancel

Prehľad vlastných modelov (vľavo) a parametre najúspešnejšieho vlastného modelu určeného na automatickú transkripciu zvoleného dokumentu

GRANTOVÝ PROJEKT APVV SKRIPTOR:

The screenshot displays the Transkribus Expert Client v1.26.0 interface. The main window shows a document titled "TRAINING_VALIDATION_SET_Metaleas Model 2 (Py)" with ID 1537767. The document is loaded from a file named "č. 21-strana 39 a 40.jpg". The interface includes a sidebar with various tools and a main viewing area. The sidebar contains sections for "Document Selection", "Text Recognition", "Compute Accuracy...", and "Other Tools". The main viewing area shows a document with handwritten text in Latin, with a comparison window open on the right. The comparison window displays the text "Ab hinc porro descendentes. descendentes" and "Hinc situ priori euntes". The comparison window also shows a list of lines with their corresponding page numbers and line numbers.

Transkribus Expert Client v1.26.0 (05_06_2023_08:56), Loaded doc: TRAINING_VALIDATION_SET_Metaleas Model 2 (Py), ID: 1537767, Page 1, file: č. 21-strana 39 a 40.jpg [Image Meta Info: (Resolution:72.0, w*h: 3072 * 4096)] [current line: w*h: 722 * 94]

Server Overview Layout Metadata Tools

Pages (6): 1-6

Filter by: NEW,IN_PROGRESS

Document Selection

TRAINING_VALIDATION_SET_Metaleas Model 2 (Py) (1537767)

Current collection Choose docs...

Find Text-Regions Find Lines

Model: Default Homog

Run

Text Recognition

Method: HTR (All engines)

Run...

Compute Accuracy...

Reference: 07.10.22 10:59:59 - oto.tomecek@umb.sk - Ground Truth Use curr

Hypothesis: 20.08.23 11:28:00 - oto.tomecek@umb.sk - In Progress - PyLaia decod

Compare Text Versions...

Compare...

Compare Samples...

Other Tools

P2PaLA...

Document Understanding...

Current page Pages (6): 1-6

Add Polygons to Baselines Simplify Polygons Method: Legacy

Version Comparator

Show line numbers

66-6

Ab hinc porro descendentes. descendentes

7-7

Hinc situ priori euntes

8

Demum sub Directione

9-9

Inde vero semper adhuc ad huc per dictum montis Iugum descen., dentes, cum fine Ductus pervi., perve., nimus ad Cuniculum subter., raneum Pa2 Szalkote Pod Szalkou nomi., natum, qui condam pro transitu curruum Neosolio Cremnitzium transeuntium per effracta in., fra Montem montem saxa efformatus erat, nunc ex parte obrutus, Peditibus solum transitum pra., transitum prae., bet, super quo Cuniculo, cumulum metatem metalem erigi curavimus

10

A cumulo hoc processimus ad Localitatem nad Szalkou nominatam, ubi cumulum me., talem erigi curavimus curavimus sub

11

A quo leniter leniter adscendendo sub

1-1 66

1-2 Ab hinc porro descendentes.

1-3 7.

1-4 Hinc situ priori euntes

1-5 8

1-6 Demum sub Directione

1-7 9.

1-8 Inde vero semper adhuc per

Zobrazit pracovní plochu

Text prepísaný prostredníctvom automatickej transkripcie vo validačnom sete, v osobitnom okne je porovnanie s ukážkou chybovosti

Historická geografia je disciplína, ktorá už v súčasnosti široko uplatňuje moderné informačné technológie, pričom má potenciál v budúcnosti pomocou nich ďalej napredovať a dynamicky sa rozvíjať!

Ďakujem za pozornosť

* Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu APVV-19-0456 Inovatívne sprístupnenie písomného dedičstva Slovenska prostredníctvom systému automatickej transkripcie historických rukopisov